

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Nävelsjö kyrka

*Nävelsjö socken i Vetlanda kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2007:18

Anders Franzén

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Nävelsjö kyrka

*Nävelsjö socken i Vetlanda kommun
Jönköpings län, Växjö stift*

Rapport och foto: Anders Franzén. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Marita Axelsson

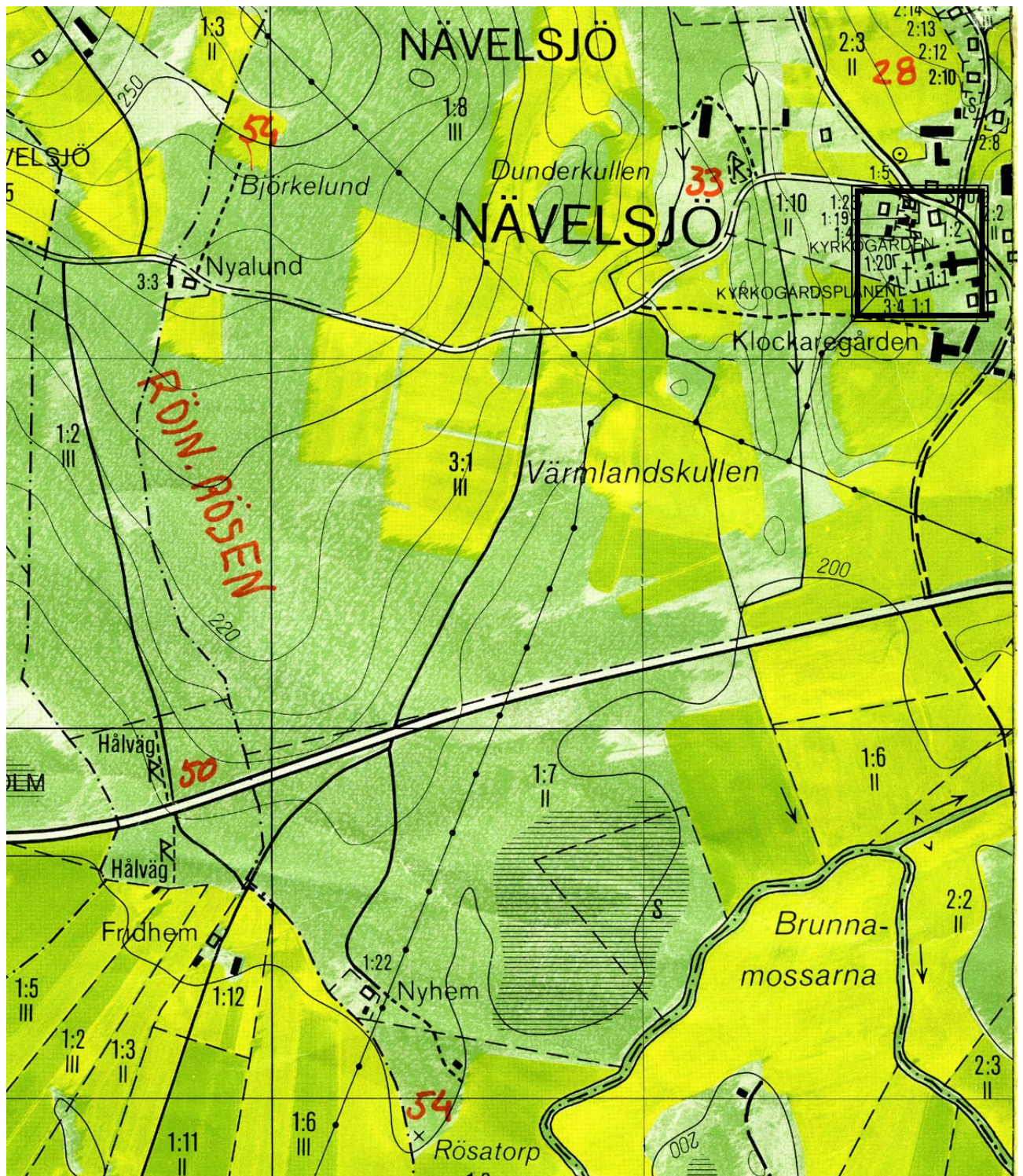
Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2007

Innehåll

Inledning	5
Bakgrund och omfattning	5
Karakteriseringens syfte	5
Uppläggning och rapport	5
Kulturhistorisk bedömning	5
Sammanfattande beskrivning	6
Beskrivning och historik	7
Socknen och kyrkomiljön	7
Historik - kyrkobyggnaden	8
Historik – klockstapeln	10
Kyrkobyggnaden	12
Klockstapeln	17
Kulturhistorisk karakterisering och bedömning	18
Sammanfattning	18
Händelsehistorik	19
Källhänvisningar	21
Arkiv	21
Litteratur	21
Tekniska och administrativa uppgifter	21

Utdrag ur ekonomiska kartans blad Lannaskede 6E 2i.

Inledning

Bakgrund och omfattning

På uppdrag av Vetlanda kyrkliga samfällighet, har Jönköpings läns museum utfört en kulturhistorisk inventering och karakterisering av Nävelsjö kyrka. Arbetet har utförts i samband med upprättande av vård- och underhållsplan för kyrkobyggnaden och ska ingå som en del av denna. Arbetet bekostades av medel från den kyrkoantikvariska ersättningen och påbörjades och avslutades under 2006. Rapporten omfattar en genomgång av kyrkobyggnadens historik, beskrivning av exteriör och interiör och en beskrivning av dess kulturhistoriska värde. Antikvarie Anders Franzén vid Jönköpings läns museum har varit rapportansvarig.

Karakteriseringens syfte

Syftet med karakteriseringen är att öka kunskapen om det kulturhistoriska arv som kyrkobyggnaden bär på. Mer konkret ska arbetet ligga till grund för de vård- och underhållsplaner som ska tas fram av varje församling och som är en förutsättning för att efter 2006 kunna söka kyrkoantikvarisk ersättning från stiftet. Rapporten ska också kunna ingå i länsstyrelsens och läns museets underlagsmaterial vid beslut i ärenden som berör kyrkobyggnaderna.

Uppläggning och rapport

Arbetet har varit uppdelat i en fältdel med inventering och fotografering och en arkivsökningsdel. De aktuella arkiv som gått igenom har främst varit länsstyrelsens arkiv över ärenden, med kopior från ATA:s arkiv i Stockholm. Jönköpings läns museum har också ett arkiv över handlingar och pressklipp mm. Befintlig hembygdslitteratur har använts i förekommande fall. Arkivuppgifterna utgör således en sammanfattning av tillgängliga arkiv och omfattar inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria.

Rapporten är upplagd med en inledande kort sammanfattning, en beskrivning av kyrkomiljön och historiken i löpande text samt en beskrivning av kyrkans nuvarande utseende. Därefter följer den kulturhistoriska värderingen och bedömningen, och sist en händelsehistorik med händelser listade i kronologisk följd.

Kulturhistorisk bedömning

Den kulturhistoriska bedömningen har gjorts av Jönköpings läns museum i samarbete med länsstyrelsen i Jönköpings län. En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan hela tiden föremål för omvärderingar. Vid bedömningen tas hänsyn till dels varje enskild kyrkas egna värden, men också till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och landet. Den kulturhistoriska värderingen och bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån det kulturhistoriska värdet tas beslut om vilka åtgärder som får företas samt vilka som är berättigade till kyrkoantikvarisk ersättning.

Denna rapport ska finnas tillgänglig på Växjö stift, länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt på respektive kyrklig samfällighet.

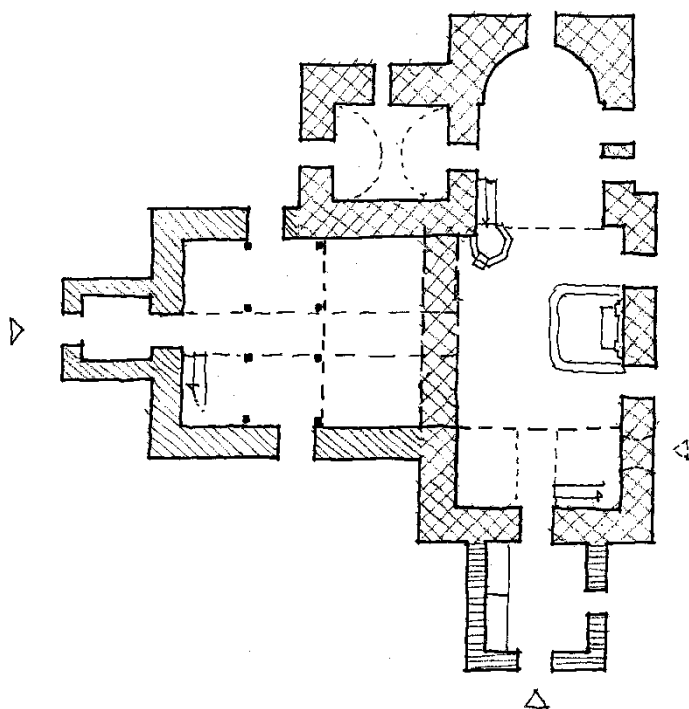
Sammanfattande beskrivning

Fastighetsbeteckning: Nävelsjö 5:1, Nävelsjö kyrka
Vetlanda kommun, Nävelsjö församling, Nävelsjö socken, Vetlanda kyrkliga
samfällighet, Vetlanda kontrakt, Växjö stift, Jönköpings län.

Nävelsjö kyrka utgörs i grunden av de medeltida delarna – långhus, kor och absid – som kompletterats under 1700-talets mitt med ett nytt långhus mot norr samt två vapenhus. Hela kyrkobyggnaden är uppförd av skalmurad sten som putsats och avfärgats i vitt. Byggnaden har sadeltak belagda med falsplåt av stål som målats svart.

Invändigt är kyrkorummet orienterat i nord-sydlig riktning sedan den stora tillbyggnaden. Interiören är inte enhetligt utformad utan utgörs av fasta och lösa inventarier från olika tider. Iögonfallande fast inredning som funnits fram till de stora restaureringarna, men som tagits bort är exempelvis äldre bänkinredning och två läktare. I dag ges kyrkorummet karaktär bl a av altarpuppsatsen och predikstolen samt dopfunten i det ursprungliga medeltida koret.

Helt nära kyrkobyggnaden står klockstapeln, som troligen härrör från slutet av 1700-talet. Den är klädd med bl a locklistpanel och spån och struken med rödfärg och trä tjära.

XXXXXX MEDELTID

XXXX 1761

XXXX 1800-TAL 2

Per Rudenstam
Arkitekt SAR

Planskiss över Nävelsjö kyrka upprättad av ark Per Rudenstam.

Beskrivning och historik

Socknen och kyrkomiljön

Nävelsjö socken är belägen på det sydsvenska höglandet inom Östra härad. Socken har tidvis varit annexförsamling till Björkö, men tidvis utgjort ett eget pastorat. Nävelsjö församling ingår i dag i Vetlanda kyrkliga samfällighet. Socken är bergig och domineras av skogsbygder, men sammanhängande odlingsmarker finns också. Socken saknar tätorter men är belägen mellan Sävsjö och Vetlanda.

Nävelsjö kyrka ligger på en höjd i ett traditionellt sockencentrum med kyrka, f d skolhus, f d missionshus och omkringliggande agrar bebyggelse. Prästgård har länge saknats i kyrkbyn, men år 1950 uppfördes ett komministerboställe där. Före sänkningen av Nävelsjön år 1868 bidrog denna till byns skönhet. Nävelsjö by genomgick laga skifte åren 1907-16 varvid bebyggelsen splittrades. Sedan dess har ny bebyggelse tillkommit och befintlig bebyggelse förändrats.

Kyrkan omges närmast av kyrkogården med klockstapeln. Kyrkogården är främst bevuxen med gräs och försedd med grusgångar. Gravvårdarna är av olika slag och varierande ålder. Nära det västra vapenhuset står en rad med gravvårdar av skifferplattor. Kyrkogården omgärdas av en kallmurad bogårdsmur. I väster har kyrkogården utvidgats i modern tid och den gamla utbredningen markeras med en terrassering.

Strax utanför kyrkogården står skolhuset som uppfördes åren 1884-85 som både skolhus och sockenstuga. Nordväst om kyrkogården står en byggnad – ”Nävelsjö kyrkstuga” - från omkring 1990 för kyrkans personal och utrustning.

Flygbild över Nävelsjö kyrkby från omkring 1935 (vykort, JLM)

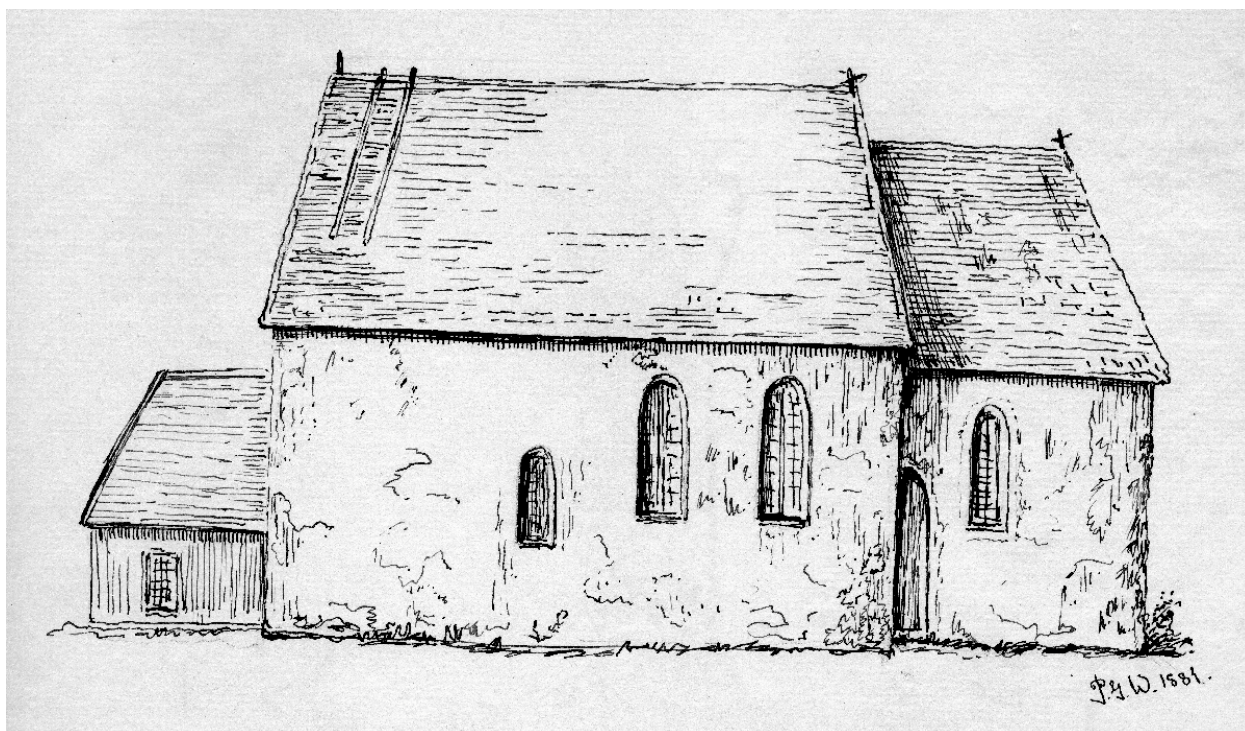
Historik - kyrkobyggnaden

Nävelsjö kyrka tillhör den samling tidigmedeltida stenkyrkor som uppfördes i och kring Njudungs folkland under 1100-talets senare hälft. En dendrokronologisk datering av takstolen i långhuset anger i något fall att en tvärbjälke skulle ha avverkats vintern 1181-82. Huruvida detta exakt daterar kyrkobyggnaden är emellertid inte säkert. Flertalet av dessa stenkyrkor omfattar ett i ett sammanhang uppfört långhus, kor och absid. Det närmast unika med Nävelsjö kyrka är att koret och absiden invändigt följer den gängse utformningen med rektangulärt kor och halvrund absid, men att exteriören är helt rektangulär och inte markeras med en halvrund absid. Genom att takstolarna har ornerade delar ovan det befintliga innertaket kan man anta att innertaket är sekundärt och att takstolen ursprungligen varit synlig från kyrkorummet. Den befintliga dopfunten har daterats till 1200-talet och tillskrivits mästaren Bestiarius.

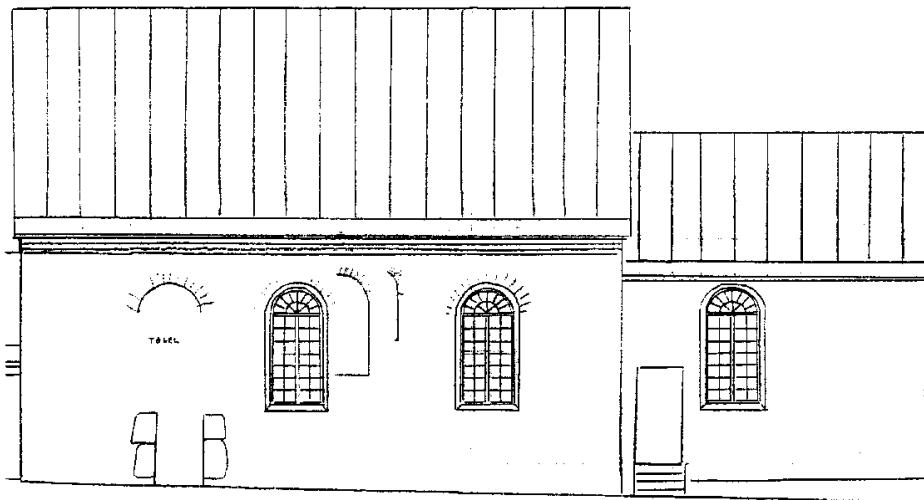
Förändringar av Nävelsjö kyrka är i stor sett okända fram till omgestaltningen på 1760-talet. Dock är predikstolen daterad till 1669. Genom den kraftiga folkökningen beslutades att kyrkan skulle utvidgas med en länga mot norr. Denna "nykyrka" uppfördes 1760-61 av sten och innebar att kyrkorummet orienterades i nord-sydlig riktning i stället. I samband med arbetena beställdes också en ny påkostad altarpupp av konstnären Johan Ullberg. Kort därefter och som ytterligare en följd av det omgestaltade kyrkorummet donerades två nummertavlor till kyrkan.

På 1840-talet förekom en översyn av kyrkan och klockstapeln. Klockstapelns rötskadade delar byttes ut och den rödfärgades. Kort därefter byttes kyrkans ytterdörrar ut och kyrkorummets golv lades om. I samband med dessa arbeten behövde bänkinredningen målas om och detta skedde med s k pärlfärg, d v s linoljefärg i beigevit kulör. Vitaktig inredning eventuellt med förgyllda detaljer var en för tiden vanlig färgsättning. År 1852 byggdes orgeln av byggeorgelbyggaren Johannes Magnusson i Lemnhult.

En större ombyggnad och restaurering genomfördes 1890. Kyrkorummet erhöll nytt brädgolv och en tidstypisk pärlspontpanel i taket. Typiskt för det sena 1800-talet var också utformningen av den nya bänkinredningen, som gjordes öppen med profilskurna gavlar. Även innerväggarnas puts sågs över och en ny kalkavfärgning företogs.

Kyrkan sedd från söder efter en teckning av P G Wistrand år 1881 (JLM)

En dokumentation av murverket vid 2001 års restaurering visade var tidigare fönster- och dörröppningar funnits på den medeltida sydfasaden (Franzén 2003).

Kyrkomiljön före år 1900 (äldre foto, JLM).

År 1900 var det dags att reparera klockstapeln och man vände sig till byggmästaren Anders Andersson i Eksjö, som upprättade ett program och ett förslag till omgestaltung. Klockstapeln var ursprungligen troligen inte inklädd utan stödbenen var endast klädda med spån. I början av 1840-talet hade den förändrats genom att hela nederdelen klätts in med brädor som en ”kjol”. Byggmästare Anderssons förslag var nu att endast klä in den mittre nederdelen med liggande spontpanel, men att låta de snedställda stödbenen vara fristående. Detta genomfördes också och klockstapeln målades med linoljefärg i ljusgul kulör. På toppen sattes ett kors på en kula upp.

År 1925 utvidgades kyrkogården mot väster och på 1930-talet genomfördes smärre reparationer på klockstapeln samt indrogs elektricitet i kyrkobyggnaden. Ungefär samtidigt byggdes orgeln om, varvid orgelhuset bevarades.

Nävelsjö kyrka hade sedan ombyggnaden 1890 förfallit och initiativ togs i slutet av 1940-talet till en ny genomgripande ut- och invändig restaurering. Ansvarig arkitekt blev Bent Jörgen Jörgensen från Växjö och arbetena genomfördes 1950-51. Intentionerna tycks ha varit att återskapa kyrkorummets äldre karaktär och undanröja 1890 års tidstypiska tillskott. I luset av

detta borttogs takets pärlspontpanel och den öppna bänkinredningen ersattes med en stilimiterande sluten bänkinredning. Flertalet dörrar i kyrkan byttes ut mot nya.

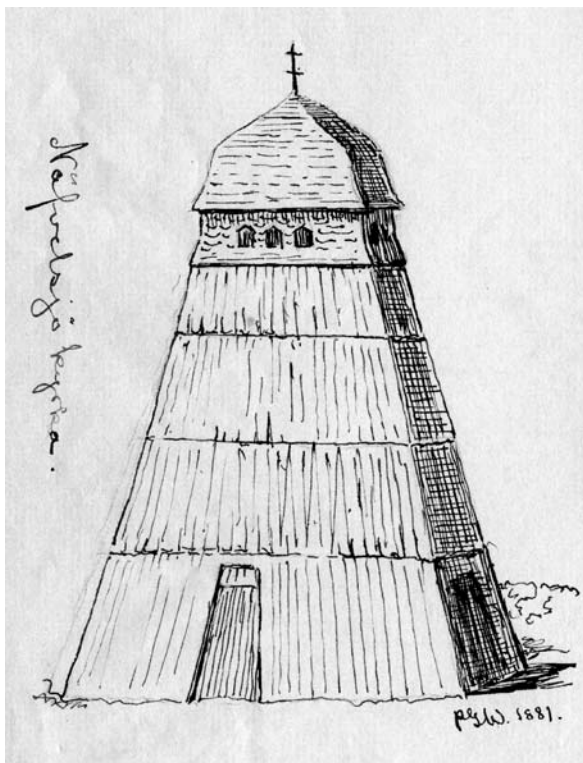
Andra förändringar var föranledda av praktiska skäl. Predikstolens placering invid ett fönster medförde att endast predikantens siluett kunde ses i motljuset. Därför flyttades predikstolen till en mer central placering. Även sydväggens fönster längst mot väster bländade och därför murades denna fönsteröppning igen. Det för efterkrigstiden så vanliga bytet av värmesystem till bl a bänkvärmare genomfördes också. För övrigt vidtogs en rad underhållsåtgärder både in- och utvändigt såsom putslagning och avfärgning utvändigt, ommålning av falsplåttak och invändig ommålning.

Den restaurerade kyrkan erhöll under resten av 1900-talet endast smärre underhållsåtgärder fränsett åren 1991-92 då interiören ånyo ändrades under ledning av arkitekt Per Rudenstam, Huskvarna. Då skapades ett nytt altarbord och en läktare i väster borttogs. Samtidigt fick delar av interiören en ny färgsättning. Även klockstapeln fick samtidigt ägnas omfattande reparationer. Paneler och stödben var rötskadade och fick till stor del bytas ut. Även plåttaket byttes mot ett nytt. Bland de förändringar som genomfördes märks främst att klockhusvåningen försågs med spånbeklädnad och att en tupp fästes på klockstapelns topp. Även åtgärderna på klockstapeln utfördes i enlighet med arkitekt Per Rudenstams förslag.

År 2001 genomfördes en omfattande utvändig restaurering enligt ett program upprättat av Sivert Holmberg kyrkobyggnadsrådgivning. Plåttaket målades om och fasadens spritputs ersattes med en ny likadan. Syftet med restaureringen var att inte förändra exteriörens utseende. I samband med arbetena kunde iakttagelser i murverket göras, vilka tydliggjorde den medeltida byggnadskroppens tidigare utseenden. Bl a kunde det exakta läget för den ursprungliga sydingången fastställas liksom olika generationer av fönsteröppningar på sydfasaden.

Historik – klockstapeln

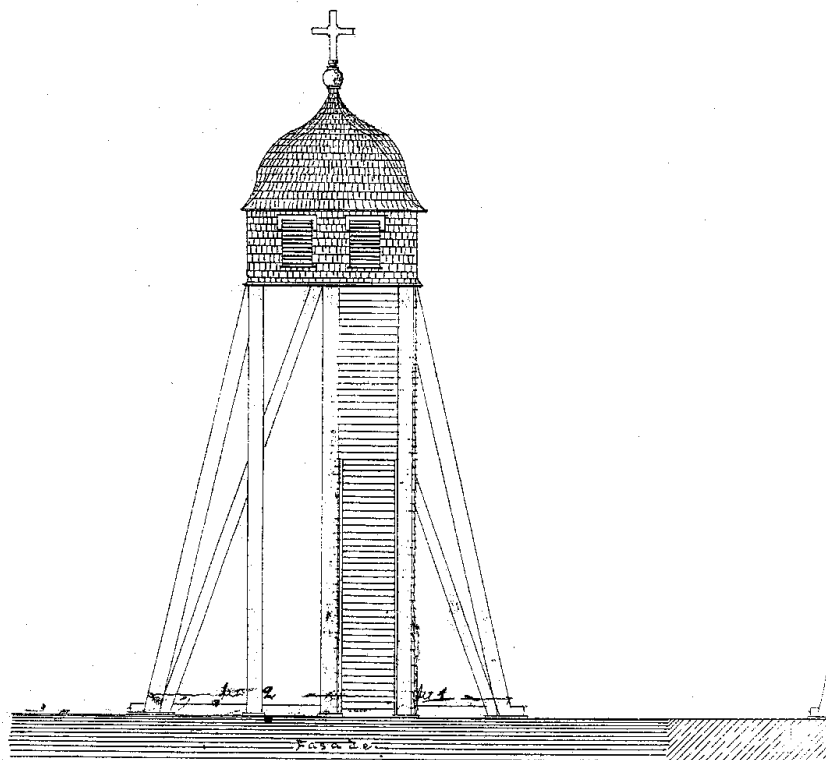
Det är inte känt när klockstapeln uppfördes, men dess likhet med exempelvis klockstaplarna i Hagshult (1775) och Norra Sandsjö (1764) tyder på att den tillkommit under 1700-talets andra hälft. Klockstapeln hade ursprungligen en öppen konstruktion med spånklädda stödben. Vid en ombyggnad omkring 1842 byggdes hela konstruktionen in med brädpanel så att ett kjolliknande utseende skapades. Stapeln kröntes av ett enkelt kors.

Klockstapelns utseende år 1881 (JLM)

Detta utseende bibehölls till år 1900 då församlingen uppdrog åt byggmästaren i Eksjö Anders Andersson som ritade och projekterade en ombyggnad. Ombyggnaden innebar att inbyggnaden reducerades till en vertikalt avgränsad inbyggnad klädd med liggande spontpanel. Klockhuset kläddes med stående panel och huven kläddes med falsplåt av stål. Samtidigt ersattes det tidigare korset med ett nytt stående på ett klot. Slutligen målades stapeln i gulaktig kulör.

FÖRSLAG TILL RESTAURERING AF KL

Ombyggnadsritning 1900 (ATA).

I början av 1930-talet byttes den utvändiga beklädnaden ut mot en ny locklistpanel som målades med falu rödfärg. Plåttaket målades i svartaktig kulör. På 1970-talet var det åter tid att måla om klockstapelns.

Åren 1991-92 genomfördes en större reparation av stapeln under ledning av arkitekt Per Rudenstam. Då ersattes huvens plåtavtäckning med spån som tjärades och en ny tupp sattes att kröna spiran. Klockhusvåningen och dess ljudluckor kläddes också med spån som rödfärgades. De snedställda stödbenens översidor kläddes med spån som rödtjärades. För övrigt kläddes stödbenen med snedsågade brädor. Fyra, troligen sekundära, stödben som placerats vid stapelns fyra hörn borttogs. Klockstapelns inbyggnad bekläddes med ny locklistpanel. Slutligen ersattes betonggrundläggningen med stenar.

Kyrkobyggnaden

Nävelsjö kyrka har en sammansatt byggnadskropp. Dess äldsta delar från tidig medeltid är långhuset, koret och absiden som är uppförda i öst-västlig orientering. Stommen består av skalmurad sten. Norr om koret finns en sakristia av okänd ålder, vilken också är uppförd av skalmurad sten. Omkring 1760 uppfördes tillbyggnaden mot norr som omfattade en s k nykyrka och ett vapenhus. Även dessa delar uppfördes i samma teknik. Ett vapenhus mot väster

uppfördes möjligen samtidigt och det finns uppgifter om att detta vapenhus ursprungligen varit uppfört av trä, men senare ersatts av ett vapenhus av sten. I den murade stommen ingår delar som är murade av tegelstenar. Dessa partier av tegel finns framför allt i fönster- och dörrsmyggar.

Kyrkans exteriör är spritputsad med slätputs i fönster- och dörrnischer. Putsen är avfärgad i vitaktig kulör. Mellan ytterväggarna och taket finns en profilerad taklist av trä som målats i röd kulör. Flertalet av kyrkans fönster är rundbågiga och bågarna är försedda med tät spröjsning. Ett fönster i sakristian och ett i det västra vapenhuset är rektangulära, men bågarna är också spröjsade. Alla fönster är målade i rödbrun kulör. Fönsternas solbänkar utgörs av plåt av koppar.

Kyrkobyggnaden sedd från sydost. Närmast syns koret med absiden som för ovanlighetens skull inte har en halvrund exteriör.

Kyrkobyggnaden har tre ingångar. En i vardera vapenhuset och en i koret. Dessa ytterdörrar utgörs av stående plank som försetts med dekorativa tränaglar och målats i svartbrun kulör. Koringången är försedd med en hög granittrappa med räcken av svart smide.

Varje del av byggnadskroppen har ett sadeltak belagt med varmförzinkad stålplåt. Plåten är skivtäckt falsplåt. Plåttaket är målat med linoljealkydfärg i svart kulör. Takfallen avvattas med ståndrännor och stuprör i samma material och kulör. Stuprören har falsade vinklar.

Byggnaden har en sockel som ställvis skjuter ut något från det övriga vägglivet. Även sockeln är spritputsad och målad i vitaktig kulör.

Invändigt består kyrkobyggnaden av ett kyrkorum omfattande nykyrkan, det medeltida långhuset, koret och absiden samt sakristia, och två vapenhus. Kyrkorummets golv utgörs av spontade brädor som fernissats. Väggarna är slätputsade och avfärgade i vit kulör. Innertaket är plant och består av brädor som målats i blå kulör.

Det medeltida koret, som i dag nyttjas som dopplats.

Altaruppsatsen är av trä och har en calvariegrupp som centralmotiv. På vardera sidan står två spiralvridna druvornamenterade kolonner. Överstycket har tre änglar. I altaruppsatsen ingår ett i sen tid förminskat altarbord, men framför detta står ett fristående blåmålat altarbord på fyra ben. Kring altarborden finns en delad altarring med svarvade balusterdockor och klädsel. Altarringen är målad i blågrå kulör och guld och tygklädseln är gråblå. På ömse sidor av altaruppsatsen finns nummertavlor med snidade ramar i grå kulör med förgyllningar.

Altaruppsatsen från 1761 av Johan Ullberg.

Predikstolen utgörs av en polygon korg med ornament i form av kolonner och de fyra evangelisterna. Ljudtaket är dekorerat med änglar och en hängande duva. Korgen står på en stolpe. Trappan och räcket till predikstolen är tillkomna efter flyttningen på 1950-talet, men utformade i liknande stil. En inskription anger att korgen tillverkades 1669, baldakinen 1691, att marmoreringen tillkom 1761 och att allt restaurerades 1950. Predikstolen är marmorerad i blått och grått med detaljer i orange, svart och guld.

Predikstolen från 1669.

Den befintliga bänkinredningen från 1950-talet är sluten och utgörs av två kvarter i nykyrkan och lösa stolar i den västra delen av kyrkorummet. Bänkgavlarna är utformade i barockstil efter förebilder från läktarbarriären. Bänkinredningen är målad i bruna kulörer och guld.

I den ursprungliga absiden står kyrkans dopfunt av sten samt ett dopaltare av trä som klätts med textil. Dopplatsen saknar sittmöbler, men ett vitrinskåp av glas innehåller äldre textilier, en bibel och en tennskål.

Av de tre läktare som kyrkan under olika tider varit försedd med är endast orgelläktaren i norr bevarad. Läktarbarriären består av speglar och är målad i bruna och gröna kulörer och guld. På läktaren står en orgel i nyklassicistisk stil i bruna kulörer med förgyllningar. Läktaren vilar på kolonner i brunt och guld.

Nykyrkan med bänkinredning från omkring 1950 samt läktare med orgelhus från 1852 av orgelbyggaren Johannes Magnusson.

Sakristian har ett golv av spontade brädor som fernissats. Väggarna är putsade och avfärgade i vitt. Taket utgörs av ett tunnvalv som putsats och avfärgats i vitt. I sakristian är ordnad textilförvaring i ett stort, liggande skåp. Övrig lös inredning är bord och stolar i renässansstil.

Vapenhusen har golv av tegelstenar, vita putsväggar och vita brädtak. I det västra vapenhuset finns ett mindre pentry inbyggt i ett skåp.

Klockstapeln

Klockstapelns stomme är av bockkonstruktion och utgörs av ett antal vertikala stödben som avgränsar dess rektangulära inbyggnad. Som stöd för denna konstruktion finns ett antal snedställda stödben, ett stödben mot vardera två sidor och tre stödben mot vardera två sidor. Alla snedställda strävor sammanbinds med den inre konstruktionen med liggande bjälkar längst ner. Klockstapelns inbyggnad är klädd med locklistpanel och de utskjutande stödbenen klädda med liggande panel, fränsett stödbenens översidor som har spån. Utsidan är rödmålad. Stödbenen står på individuella, låga fundament av sten med kapillärspärr av björknäver.

Inbyggnaden avslutas upptill med ett klockhus och en huv. Klockhuset och ljudluckorna är klädda med s k kyrkspån, som strukits med rödtjära. Huven är klädd med spån som strukits med trätjära. Överst kröns stapeln av en spira med en tupp av smitt stål som förgyllts.

Klockstapeln sedd från nordost.

Kulturhistorisk karakterisering och bedömning

Nävelsjö kyrka är ursprungligen en tidigmedeltida kyrka som byggts till och förändrats successivt. Under tidig medeltid tillkom ett långhus, ett kor med en invändigt skönjbar absid. På 1760-talet vändes kyrkans orientering genom att ett nytt långhus av sten tillfogades mot norr. Tillkomsten av denna s k nykyrka är inte ovanlig utan förekommer i andra medeltidskyrkor inom stiftet. Medeltida murverk har alltid, oavsett senare förändringar, ett stort byggnadshistorisk värde.

Kyrkobyggnadens exteriör genomsyras av den komplexitet som tillbyggnader under främst 1700-talet givit byggnadskroppen. Bevarade, men dolda under putsskikten, finns också spår som påvisar murverkets förändring vad gäller fönster- och dörröppningar.

Kyrkobyggnadens interiör präglas generellt av barockinredningen. Invändiga restaureringsåtgärder vidtagna omkring 1890 och 1950 har medfört att en del av den äldre inredningen gått förlorad. Den senare restaureringen bidrog emellertid till att förtydliga barockkaraktären genom bänkinredningens tillkomst. Fortfarande bidrar i första hand altarpupsatsen av J Ullberg och predikstolen till att ge kyrkorummet dess karaktär. Altarpupsatsen, predikstolen, nummertavlorna och dopfunten får betraktas som de främsta föremålen i kyrkan från kulturhistorisk och konstnärlig synpunkt. Också orgeln är betydelsefull även om orgelverket är sentida. Invändigt har kyrkan genomgått flera restaureringar som gjort interiören välvårdad på bekostnad av patinan. Med hänvisning till ovan anförda förhållanden bör framtida eventuella tillägg och ändringar därför anpassas till dessa äldre tidsskikt vad gäller storlek, form, material och utförande.

Sammanfattning

- Kyrkans sammansatta byggnadskropp speglar två huvudsakliga byggnadsperioder. Denna händelseutveckling avspeglar sig tydligt i den välbevarade exteriören. Exteriören som helhet besitter därför höga byggnadshistoriska värden.
- Kyrkorummet präglas inte av enhetlighet. Dess karaktär skapas i stället dels av rummet som består av den medeltida byggnadskroppen respektive nykyrkan, dels av enskilda konstnärligt utformade inventarier. Rummets avgränsning och utbredning är en avspeglig av kyrkobyggnadens utveckling och därför värdefull från byggnadshistorisk synpunkt. Inventarierna, främst dopfunten, altarpupsatsen, predikstolen och orgelläktaren som helhet har ägnats stor omsorg vid utformningen och besitter därför höga estetiska och kulturhistoriska värden. Bänkinredningen är visserligen sentida, men den bidrar till intrycket av barockkyrka.
- Det medeltida murverket och den troligen medeltida takstolen vittnar om kyrkans byggnadstekniska historia. De är därför värdefulla som byggnads- och teknikhistoriska primärkällor.
- Äldre föremål tagna ur bruk och förvarade på annan plats i kyrkan är värdefulla för berättandet av kyrkans historia som gudstjänstrum.
- Klockstapeln har genom tiderna ändrat utseende i olika avseenden. Dess stomme är viktig från byggnadsteknikhistorisk synpunkt medan klockstapeln som helhet har stor betydelse för kyrkomiljöns kulturhistoriska värde.

Händelsehistorik

1150-1200	Nybyggnad – kyrkan. Äldsta stenkyrkan uppfördes, bestående av rektangulärt långhus och smalare kor med absid. Samtida dopfunt.
1669	Fast inredning – predikstol. Ny predikstol. (ATA)
1691	Fast inredning – predikstolen. Predikstolen försågs med ett nytt tak. (ATA)
1760	Ändring. Tillbyggnad av ”nykyrka” mot norr och samtidigt ändrades kyrkorummets riktning så att altaret placerades mot den södra väggen. (ATA)
1761	Fast inredning – altarpupsats. Ny altarpupsats av Johan Ullberg. (ATA)
1764	Fast inredning – nummertavlor. Två nya nummertavlor skänkta. (ATA)
1841-42	Vård/undersåll. Diverse reparationer av klockstapeln, bl a byte av brädor och rödfärgning. (ATA)
1844	Ändring. Nya donerade kyrkportar insatta. (ATA)
1845 (omkr)	Vård/underhåll. Invändig ommålning på väggarna med ”Gottlands hvitkalk” och krita i taket. Omläggning och höjning av kyrkorummets brädgolv samt ommålning av bänkinredningen i ”perlfärg”. (ATA)
1852	Fast inredning – Orgel. Ny orgel tillverkades av orgelbyggaren Johannes Magnusson. (Edholm 1985)
1890	Ändring – restaurering. Omfattande invändig restaurering avseende nytt golv, ny takpanel, omputsning och avfärgning av väggar, nya trappor till läktare, nya bänkar, nytt altarbord samt ommålning. (ATA)
1900	Vård/underhåll. Reparationer av klockstapeln omfattande bl a byte av rötskadade delar, nytt plåttak, nytt kors med kula, nya ljudluckor samt utvändig oljemålning i gulaktig kulör. Ritn och projektering: Byggmästare Anders Andersson, Eksjö. (ATA)
1925	Utvidgning av kyrkogården. (ATA)
1932-33	Vård/underhåll. Ny brädfodring på klockstapeln som målades med rödtjära. (ATA)
1936	Ändring - installation. Ny dragning av murstock och utvidgning av orgelläktare. Elektricitet indragen i kyrkobyggnaden. (ATA)
1937	Fast inredning – orgeln. Ombyggnad av orgeln av firman Olof Hammarberg, Göteborg. (ATA)
1944	Fast inredning – storklockan. Omgjutning av storklockan. (ATA)

1950-51	Ändring – restaurering. Igenmurning av ett fönster på sydfasaden och insättning av ljuddämpande glas i de övriga på sydfasaden. Lagning av utvändig spritputs samt avfärgning. Byte av ytterdörrar. Ommålning av bef falsplåttak. Flyttning av predikstolen från södra väggen till motsatta sidan av öppningen mot det ursprungliga koret. Borttagning av läktare i det ursprungliga koret. Borttagning av pärlspontpanel i taket. Laggning av nytt brädgolv i kyrkorummet och nytt tegelgolv i vapenhusen. Byte av flertalet innerdörrar. Ombyggnad av bänkinredning till slutna bänkkvarter och borttagning av bänkar i det ursprungliga koret. Ny inredning i sakristian och det västra vapenhuset. Nya elinstallationer och ny värmeanläggning med bl a bänkvärmare. Fullständig ommålning invändigt. Arkitekt Bent Jörgen Jörgensen, Växjö. (ATA)
1970-tal	Vård/underhåll. Ommålning av klockstapeln. Slipning och ytbehandling av furugolv. (ATA)
1979-80	Vård/underhåll. Renovering av yttertakets samt isolering av kyrkvinden med mineralull. (ATA)
1987	Fast inredning – altartavlan. Konserveringsåtgärder på altartavlan. (ATA)
1991-92	Ändring – restaurering. Restaurering av klockstapeln vilken omfattade byte av plåttak, ny krönande tupp, byte från brädfodring till spånbeklädnad på klockhusvåning, byte av ljudluckor, byte av vissa stödben, byte av brädfodring, ny grundläggning. Arkitekt Per Rudenstam, Huskvarna. (ATA)
	Ändring – restaurering. Förändringar genom nytt fristående altarbord samt utvidgning och delning av altarring, borttagande av läktare i väster, ny elinstallation och värmeinstallation, partiell invändig ommålning, nytt städutrymme i västra vapenhuset m m. (ATA)
1998	Ändring – installation. Installation av brand- och inbrottslarm. (ATA)
2001	Vård/underhåll – exteriör. Utvändig omputsning och ommålning av plåttak. Befintlig utvändig puts bortbilad och murverket försågs med ny spritputs. Avfärgning företogs med kalkfärg i vitaktig kulör. Yttertakets av plåt rengjordes från färg medelst blästring. Målning skedde med linoljealkydfärg (Engvall & Claesson) genom penselstrykning. Stuprör byttes mot nya av varmförzinkad stålplåt. Ingenjör Sivert Holmberg, Lekeryd. (Franzén 2003)

Källhänvisningar

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv. (JLM)

Länsstyrelsen i Jönköpings läns arkiv. (JLST)

Antikvarisk topografiska arkivet, Stockholm, genom kopior i länsstyrelsens arkiv. (ATA)

Litteratur

Edholm, Dag. 1985. *Orgelbyggare i Sverige 1600 – 1900 och deras verk*. Helsingborg.

Franzén, Anders. 2003. *Nävelsjö kyrka, utvändig restaurering av Nävelsjö kyrka*. Stencilerad rapport.

Svahnström, Gunnar. 1947. ”Medeltidskyrkorna och deras inredning” i *Boken om Njudung, Meddelanden från Norra Smålands fornminnes- och Jönköpings läns hembygdsförbund*. Jönköping.

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr: 208/06
Beställare: Vetlanda kyrkliga samfällighet
Fastighetsägare: Vetlanda kyrkliga samfällighet
Rapportansvarig: Anders Franzén
Foto: Anders Franzén
Län: Jönköpings län
Kommun: Vetlanda kommun
Socken: Nävelsjö socken
Fastighetsbeteckning: Nävelsjö 5:1, Nävelsjö kyrka
Belägenhet: Ekonomiska kartans blad Nävelsjö 6E 2i

Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv